

ANNEKE VAN BAALEN

Slachtofferschap*

Bij mij thuis in de jaren vijftig was 'slachtofferig' een scheldwoord. Het kind dat zo stom was de zin 'ik mag zeker geen koekje' uit te spreken, werd met een ferm 'natuurlijk niet' afgestraft. Dat was de gebruikelijke liberale houding, die hoogstens slachtoffers van natuurgeweld erkende. Deze houding is gemakkelijk te leren en moeilijk kwijt te raken, dus als ik even niet oplet heb ik hem nog. Hij sloot bovendien prachtig aan bij het feminisme. Daar ging het aanvankelijk immers om rechten, niet om slachtoffers – de enige keer dat ik Joke Smit het woord heb horen gebruiken, was toen ze iemand die niet veel presteerde achteloos als een 'huwelijksslachtoffer' aanduidde.

Wij eisten dat deel van de koek dat ons als burgers beloofd was, en naarmate we radikaliseerden zelfs een andere koek.

Waar komt dan het verhaal vandaan dat de vrouwenbeweging altijd zo slachtofferig doet? In de eerste plaats is dat verwijt de gebruikelijke reactie om onrecht in stand te houden: 'blaming the victim'. Als wij feministen een algemeen betoog houden, keurig geïllustreerd met feiten en cijfers, wordt altijd gezegd dat wij zeuren. Voor straf krijgen we dan een vrouwelijke hooggeplaatste naar het hoofd gegooid, die naast een aantrekkelijke man ook vier leuke kinderen bezit en nog tijd over houdt om haar uiterlijk aardig te verzorgen en allerlei prestigieuze hobbies te beoefenen. Het eist veel kracht om dan niet als spiegelbeeld van deze 'token woman', deze 'supervrouw', een vrouw in de strijd te werpen die aan zoveel kortste einden heeft getrokken dat het met haar nooit meer goedkomt: een slachtoffer. Misschien zijn er daarom vrouwen gaan denken dat hun onaangenaam lot een waarde op zich is, omdat het een nuttige bewijsfunctie, een 'token'-functie, vervult in de vrouwenbeweging. Je kunt zelfs zeggen dat vooral in welzijnskringen slachtofferschap en feminisme door elkaar zijn gehaald, omdat op die manier de traditionele vrouwelijke deugden – geduld en lijdzaamheid – in stand gehouden konden worden.

Dat werkt dus helemaal verkeerd. Want persoonlijke, individuele slachtoffers bestaan echt. Dat zijn die vrouwen die als gevolg van andermans daden helemaal niet in de gelegenheid zijn voor hun rechten op te komen – omdat ze kapot zijn, of totaal geïsoleerd, of zelfs helemaal geen rechten hebben omdat ze als vluchteling, vrouwenhandelsobject of vrouw-met-een-afhankelijke-verblijfsvergunning, niet over de papieren beschikken waarop die rechten gebaseerd zijn. Er bestaan in dit geëmancipeerde land talloze vrouwen wier positie zo hopeloos is dat je helemaal akelig wordt als je je daar maar even in verdiept. Tegenover hen slaat de liberale afkeer van slachtofferigheid eenvoudig nergens op. Daarom worden die vrouwen gemakshalve maar genegeerd, wat des te makkelijker is omdat zij toch al bijna onzichtbaar zijn – als ze niet weggestopt zijn in afgelegen asielcentra, verstoppen ze zichzelf wel.

Dat is dus niet eerlijk. Het eerste waar iemand die lijdt onder gevolgen van onrecht recht op heeft, is erkenning. Als het slachtoffer wordt afgeschaft, houdt de strijd tegen onrecht op den duur ook op.

* Column, verschenen in het blad van de ver. voor Vrouwenbelangen, 1997